

Актуальна тема

Actual Subject

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.01.003>

Маруняк Є. О.

0000-0002-6743-6883

Чехній В. М.

0000-0003-1430-9175

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

Наукові здобутки співробітників Інституту географії НАН України у 2024 році

УДК 001.89:910.1]:001.32(477)ІГНАНУ"2024"(045)

Метою публікації є висвітлення основних наукових напрацювань Інституту географії НАН України за науково-дослідними роботами, проведеними у 2024 р. Особливу увагу приділено питанням оцінки впливів на навколишнє середовище, суспільним трансформаціям на всіх просторових рівнях, розширенню міжнародного співробітництва та адаптації європейського досвіду.

Ключові слова: географія, методологія, методи, рекомендації, російська агресія, впливи, наслідки.

Протягом 2024 р. українські географи продовжували працювати в умовах повномасштабної війни, спрямовуючи дослідження на протидію російській агресії та подолання її наслідків. Значну увагу було приділено питанням оцінки впливів та втрат, підходам до відновлення навколишнього середовища, зокрема і в контексті вдосконалення процесу просторового планування. Зважаючи на радикальні трансформації, обумовлені міграційними процесами, релокацією виробництв, перебудовою функціональних зв'язків та потоків, дослідження були спрямовані на визначення нових просторових структур, а також перспективних напрямів їх формування. Йдеться про появу нових просторових паттернів та необхідність формування нової візії просторового розвитку, що враховуватиме потенціал територій та наслідки змін, як передумови для виділення функціональних зон та розробки системи стратегій і планів для управління на різних рівнях. Пошуки в напрямі просторової справед-

ливості були спрямовані на окреслення конкурентних переваг та траєкторії розвитку громад, їх атрактивності з точки зору збереження людського потенціалу та повернення біженців, реалізації інвестиційних проєктів та освоєння коштів міжнародної допомоги. Суттєвим обмеженням залишалась низька доступність багатьох наборів даних, що спонукає до ширшого використання можливостей дистанційного зондування, геоінформаційних технологій, інших альтернативних методів для успішної реалізації проєктів. Водночас, помітного розвитку набула освітня складова, як інструмент підготовки фахівців-географів для різних галузей економіки.

Як і в попередні роки науковці Інституту брали участь у стипендіальних програмах Польщі, Словаччини, Німеччини, спрямованих на підтримку досліджень під час війни.

Для Інституту географії НАН України 2024 р. став ювілейним — установа відзначала 60-річчя з часу заснування. Основні підсумки діяльно-

Цитування:

Маруняк Є. О., Чехній В. М. Наукові здобутки співробітників Інституту географії НАН України у 2024 році. *Український географічний журнал*. 2025. № 1 (129). С. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.01.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025.

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

сті Інституту географії НАН України у розрізі окремих наукових напрямів було висвітлено у низці статей, що увійшли до спецвипуску «Українського географічного журналу» [1–6], а також колективних монографіях «Українська академічна географія у XXI столітті» [7] та «Географічна картографія і її розвиток в Інституті географії НАН України» [8].

У 2024 р. Інститут географії НАН України проводив дослідження за 8 науково-дослідними роботами:

За договором з НФДУ у межах конкурсу 2022.01 «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди» «**Геоінформаційна система з просторового оцінювання деградації довкілля України внаслідок російської агресії**» розроблено геоінформаційну систему з оцінювання та моделювання просторових наслідків російської агресії, заходів щодо їх подолання. Здійснено покомпонентну та інтегральну оцінку наслідків російської агресії в контексті функціонального значення територій та впливів, яких вони зазнають у ході війни (чл.-кор. НАН України Є. О. Маруняк, акад. НАН України Я. П. Дідух, чл.-кор. НАН України С. А. Лісовський, А. А. Куземко, М. В. Савенець, В. М. Чехній, А. В. Орещенко та ін.) [9].

За Грантом НАН України дослідницьким лабораторіям/групам молодих вчених НАН України для проведення досліджень за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки 2024–2025 рр. «**Резильєнтність та потенціал відновлення аграрної сфери територіальних громад Київського Придніпров'я, що постраждали від російської агресії**» розроблено методіку оцінки резильєнтності аграрної сфери у контексті російської агресії. Укладено серію картосхем на територію модельних територіальних громад Київського Придніпров'я, які зокрема відображають особливості ушкодження ґрунтового покриву території — на основі поєднання ГІС-аналізу результатів детальних польових досліджень та даних дистанційного зондування Землі (супутникових знімків компанії “Planet Labs” середньої просторової роздільної здатності). Проведено соціологічні опитування серед населення громад щодо впливу воєнних дій на аграрний сектор (А. С. Кушнір, А. В. Марущинець, О. М. Лейберюк, В. М. Швайко, В. П. Молодика).

За іншою відомчою тематикою, затвердженою Президією НАН України:

За темою «**Міська мережа України: зріз історичних змін і їх картографування з метою підвищення ефективності регіонального розвитку**» здійснено аналіз змін густоти міського населення та щільності міських поселень в Україні у період 1897–2021 рр., а також густоти населення в містах (1989–2023 рр.). Виявлено тенденції цих змін, які найбільше проявились в трьох періодах (1897–1939 рр., 1959–1989 рр., 1991–2021 рр.) (акад. НАН України Л. Г. Руденко, О. М. Лейберюк, А. І. Бочковська, М. М. Вишня, К. А. Поливач, В. І. Подвойська) [10].

За темою «**Методологія ландшафтознавчого забезпечення просторового планування в Україні**» було розроблено методологію комплексного оцінювання ландшафтів для цілей просторового планування територій на регіональному та місцевому рівнях. Методологія заснована на геоінформаційних технологіях та інтегрує результати аналізу ландшафтів, що охоплює оцінювання кліматичних умов, стану поверхневих і підземних вод, ґрунтів, біорізноманіття та ландшафтного різноманіття, антропогенних змін, зокрема внаслідок бойових дій. Апробовано рекомендації з ландшафтознавчого забезпечення просторового планування на регіональному і локальному рівнях на прикладі Чернігівської області (О. Г. Голубцов, В. М. Чехній, Л. Ю. Сорокіна, Л. М. Тимуляк та ін.).

За темою «**Геоморфогенез урбанізованої природно-антропогенної системи м. Києва у поствоєнний період**» було обґрунтовано наукові підходи та визначено класифікаційні критерії типізації акумулятивного, денудаційного (природного і природно-техногенного) рельєфу, урбанізованої природно-антропогенної геоморфосистеми м. Києва за генетичним принципом, з урахуванням антропогенних трансформацій. Досліджено особливості трансформації природного і природно-техногенного рельєфу, спричинені зведенням фортифікаційних укріплень. Визначено головні тенденції антропогенного геоморфогенезу урбанізованої геоморфосистеми м. Києва в умовах війни. Досліджено значення рельєфу, рельєфоутворювальних відкладів для оборони м. Києва. Розроблено зведену легенду для великомасштабної геоморфологічної карти території м. Києва масштабу 1:10 000 (Р. О. Спиця, А. В. Матошко, О. Б. Багмет, О. С. Бончковський, М. Л. Антощук, Г. В. Романенко).

За темою «*Методологія поетапних реконструкцій природних умов рівнинної території України у четвертинному періоді та її реалізація в геоінформаційній системі*» було здійснено палеогеографічні інтерпретації нових результатів аналітичних досліджень за матеріалами обстежень археологічних та палеогеографічних пам'яток для відтворення палеогеографічних обстановок плейстоцену і голоцену в межах модельних регіонів території України, виконано наповнення веб-орієнтованої геоінформаційної системи палеогеографічних досліджень України новими палеогеографічними даними (Ж. М. Матвіїшина, А. С. Івченко, С. П. Дорошкевич, С. П. Кармазиненко, А. С. Кушнір).

За темою «*Функціональна структуризація території України та її зміни в умовах російської військової інтервенції*» було здійснено функціональну типізацію міст України з урахуванням чисельності населення, рівня соціально-економічного розвитку, особливостей реалізації виробничих, інноваційних та науково-освітніх, транспортно-логістичних, адміністративно-управлінських, рекреаційно-туристичних функцій, а також з урахуванням наслідків російської інтервенції. Досліджено процеси трансформації територіальної організації сільського господарства України в умовах повномасштабної російської військової агресії (Г. П. Підгрушний, В. П. Нагірна, Н. І. Провотар, А. В. Марущинець, Л. Ю. Шабашова, С. О. Остапенко, В. В. Бондар, Т. В. Дем'яненко) [11].

За темою «*Методологія забезпечення розвитку територіальних громад на засадах просторової справедливості*» було проведено анкетування населення територіальних громад України, віднесених до різних функціональних типів територій, щодо перцепції просторової справедливості та її змісту. Опрацьовано додатковий перелік доступних індикаторів, зокрема даних Google Maps, даних ДЗЗ тощо. Здійснено індикативне оцінювання розвитку територіальних громад у вимірі просторової справедливості (на прикладі громад різних функціональних типів територій) (чл.-кор. НАН України С. А. Лісовський, чл.-кор. НАН України Є. О. Маруняк, І. В. Гукалова, А. А. Мозговий, С. А. Покляцький та ін.) [12–13].

Співробітники Інституту отримали свідоцтва про державну реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності на: монографію

«Мікроморфологічні дослідження викопних і сучасних ґрунтів України» (С. П. Кармазиненко), книгу «Антропогенно змінені ландшафти України. Генетико-ландшафтознавче дослідження» (Л. Ю. Сорокіна), базу даних «Україна. Культурно-ландшафтна спадщина» (К. А. Поливач), атлас «Мережа поселень України (формування і розвиток)» (М. М. Вишня, Л. Г. Руденко, А. І. Бочковська, О. М. Лейберюк, В. І. Подвойська, Т. М. Барабаш).

Інститут географії НАН України був спів-організатором міжнародних науково-практичних конференцій: “Functional areas in Ukraine: vision for the future” — у рамках глобальної ініціативи Міжнародного географічного союзу “GeoNight”; «Європейський вимір розвитку та взаємної співпраці польських та українських регіонів», організованої за підтримки Польської академії наук та проведеної під патронатом Міністерства фінансів та Міністерства регіональної політики Польщі; «Географічна наука та освіта: перспективи й інновації», організованої разом з Університетом Григорія Сковороди в Переяславі та Інститутом педагогіки НАПН України. Змістовним фокусом проведених заходів було обговорення наслідків повномасштабного вторгнення РФ і ролі географії в їх подоланні. Також Інститут був співорганізатором X Міжнародної наукової конференції молодих дослідників «Ідеї та інновації в системі наук про Землю», організованої молодими вченими Відділення наук про Землю НАН України. У 2024 р. в Інституті у співпраці з Берлінським технічним університетом було проведено два Міжнародних семінари з теми: «Європейський досвід розробки освітніх програм з екологічного планування та їх впровадження в Україні».

Детальніше про ці заходи — на офіційних веб-сторінках НАН України та Інституту географії НАН України: <https://www.nas.gov.ua/> і <https://igu.org.ua/>.

У 2024 р. за участі науковців Інституту були підготовлені та вийшли у світ такі видання:

1. Українська академічна географія у XXI столітті : монографія. За ред. Є. О. Маруняк. К.: Ін-т географії НАН України, 2024. 144 с.

2. Руденко Л. Г., Бочковська А. І. Географічна картографія і її розвиток в Інституті географії НАН України. К.: Ін-т географії НАН України, 2024. 56 с.

Література [References]

1. Chekhniy, V. M., Sorokina, L. Yu., Golubtsov, O. H., Tymuliak, L. M., & Farion, Yu. M. (2024). The Main Directions of Modern Research in Department of Landscape Science of Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 3: 4–14. [In Ukrainian].
 [Чехній В. М., Сорокіна Л. Ю., Голубцов О. Г., Тимуляк Л. М., Фаріон Ю. М. Основні напрями сучасних наукових досліджень у відділі ландшафтознавства Інституту географії НАН України. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 4–14.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.004>
2. Spytzia, R. O., & Bahmet, O. B. (2024). Research of the Geomorphology Sector of the Institute of Geography of NAS of Ukraine in the First Quarter of the 21st Century. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 3: 15–23. [In Ukrainian].
 [Спиця Р. О., Багмет О. Б. Дослідження сектору геоморфології Інституту географії НАН України в першій чверті XXI століття. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 15–23.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.015>
3. Matviishyna, Zh. M., Doroshkevych, S. P., Kushnir, A. S., Karmazynenko, S. P., & Ivchenko A. S. (2024). The Main Scientific Results of Employees of the Sector of Paleogeography obtained during 2017–2024 at the Institute of Geography of the NAS of Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 3: 24–37. [In Ukrainian].
 [Матвіїшина Ж. М., Дорошкевич С. П., Кушнір А. С., Кармазиненко С. П., Івченко А. С. Основні наукові результати співробітників сектору палеогеографії, отримані впродовж 2017–2024 рр. в Інституті географії НАН України. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 24–37.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.024>
4. Pidgrushnyi, G. P., & Nahirna, V. P. (2024). Sector of Spatial Organization of Society of Institute of Geography: History of Development and Scientific Achievements. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 3: 38–46. [In Ukrainian].
 [Підгрушний Г. П., Нагірна В. П. Сектор територіальної організації суспільства Інституту географії НАН України: історія розвитку та наукові здобутки. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 38–46. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.038>
5. Lisovskyi, S. A., Rudenko, L. H., Maruniak, Eu. O., & Gukalova, I. V. (2024). Contribution of Researchers of the Institute of Geography of the NAS of Ukraine in the Field of Nature Management and Sustainable Development. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 3: 47–60. [In Ukrainian].
 [Лісовський С. А., Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Гукалова І. В. Внесок співробітників Інституту географії НАН України в опрацювання проблематики природокористування та сталого розвитку. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 47–60.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.047>
6. Rudenko, L. H., & Bochkovska, A. I. (2024). Stages of Formation and Development of Cartographic Research at the Institute of Geography of the NAS of Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.*, 3: 61–71. [In Ukrainian].
 [Руденко Л. Г., Бочковська А. І. Етапи становлення та розвитку картографічних досліджень в Інституті географії НАН України. *Укр. геогр. журнал*, № 3, 2024. С. 61–71.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.03.061>
7. Ukrainian Academic Geography in the 21st Century : Monograph. Edited by Eu. O. Marunyak. Kyiv: Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2024. 144 p. [In Ukrainian].
 [Українська академічна географія у XXI столітті: монографія. За ред. Є. О. Маруняк. К.: Ін-т географії НАН України, 2024. 144 с.] URL: <https://igu.org.ua/node/451>
8. Rudenko L. G., & Bochkovska A. I. Geographical cartography and its development at the Institute of Geography of the NAS of Ukraine. Kyiv: Institute of Geography of the NAS of Ukraine, 2024. 56 p. [In Ukrainian].
 [Руденко Л. Г., Бочковська А. І. Географічна картографія і її розвиток в Інституті географії НАН України. К.: Ін-т географії НАН України, 2024. 56 с.]
9. Didukh, Y. P., Maruniak, Ye. O., Lisovskyi, S. A., Kuzemko, A. A., & Chekhniy, V. M. (2024). Methodological aspects of classification of environmental impacts caused by Russian aggression in Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 1: 3–12. [In Ukrainian].
 [Дідух Я. П., Маруняк Є. О., Лісовський С. А., Куземко А. А., Чехній В. М. Методологічні аспекти типізації впливів на довкілля, спричинених російською агресією в Україні. *Укр. геогр. журнал*, № 1, 2024. С. 3–12.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.003>
10. Rudenko, L. H., & Bochkovska, A. I. (2024). Rural Settlement Network of Ukraine (the Spatial Analysis of Changes). *Ukrainian Geographical Journal*, (2), 13–23. [In Ukrainian].
 [Руденко Л. Г., Бочковська А. І. Сільська поселенська мережа України (просторовий аналіз змін). *Український географічний журнал*, № 2, 2024. С. 13–23.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.013>
11. Pidgrushnyi, G. P., & Sikorska, L. B. (2024). Destruction of Ukrainian Cities During the Russian Aggression (Socio-Geographical Analysis Based on Mariupol). *Ukr. Geogr. Zh.* No. 1: 30–39. [In Ukrainian].
 [Підгрушний Г. П., Сікорська Л. Б. Нищення українських міст під час російської агресії (суспільногеографічний аналіз на прикладі Маріуполя). *Укр. геогр. журнал*, № 1, 2024. С. 30–39.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.030>

12. Gukalova, I. V., Maruniak, Eu. O., Lisovskyi, S. A., Mozghovyi, A. A., Poklyatskyi, S. A., Gormiz, O. V. (2024). Spatial Justice: Geographical Conceptualization in the Context of War in Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 2: 24–32. [In Ukrainian].
[Гукалова І. В., Маруняк Є. О., Лісовський С. А., Мозговий А. А., Покляцький С. А., Горміз О. В. Просторова справедливість: географічна концептуалізація в умовах війни в Україні. *Укр. геогр. журнал*, № 2, 2024. С. 24–32.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.024>
13. Mozghovyi, A. A. (2024). Geographical Preconditions and Factors of the Russia-Ukraine Conflict. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 4: 47–54. [In Ukrainian].
[Мозговий А. А. Географічні передумови і чинники російсько-українського конфлікту. *Український географічний журнал*, № 4, 2024. С. 47–54.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.047>

Стаття надійшла до редакції 21.02.2025

| Maruniak, Eu. O.

 0000-0002-6743-6883

| Chekhniy V. M.

 0000-0003-1430-9175

Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Scientific Achievements of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2024

UDC 001.89:910.1]:001.32(477)IGNASU"2024"(045)

The publication's purpose is to highlight the main scientific achievements of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in research work carried out in 2024. Particular attention is paid to the issues of environmental impact assessment, social transformations at all spatial levels, expansion of international cooperation, and adaptation of the European experience.

Keywords: *geography, methodology, methods, recommendations, Russian aggression, impacts, consequences.*

For citation:

Maruniak, Eu. O., & Chekhniy, V. M. (2025). Scientific Achievements of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2024. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 1(129): 3–7. [In Ukrainian] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.01.003>

Copyright © 2025 Publishing House *Akademperydyka* of the National Academy of Sciences of Ukraine.

The article is published under the open access license CC BY-NC-ND license

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>